

בריתנו וצדקה

המכון להוצאת כתבי ומאמרי מורינו הגאון רבי יצחק ברנד שליט"א

הקשר של קריאת שמע עם תכלת, לקריאת שמע בנצחון במלחמה

רקע למאמר זה • הכרזת שמע ישראל במסגד בג'נין • סיבת המלחמה • קיום הנהוג, או קיום כל התורה • הקשר בין מצוות תכלת וקריאת שמע, למצוות מלחמה • הדמיון בין חייל שקורא קריאת שמע במסגד, לבין מי שקורא קריאת שמע כשלושב תכלת • סיכום

רקע למאמר זה

ביום שבת קודש, שמיני עצרת ושמחת תורה שנת תשפ"ד, התקיימו הערבים מעזה, והרגו ושחטו בצורה אכזריות ביותר אנשי עוטף עזה, יותר מ-1,200 יהודים הי"ד. ואז התחיל מלחמה נגדם המכונה "חרבות ברזל".

המלחמה כעת נמשך הרבה זמן.

המלחמה הוא לא רק בעזה ובעוטף עזה, אלא גם בצפון נגד חיזבאללה, וכן ביהודה ושומרון, כל הערבים מצטרפים ללחום נגד היהודים, והצבא לוחם נגדם.

הכרזת שמע ישראל במסגד בג'נין

אחד מן מוקדי המלחמה הוא בעיר ג'נין אשר בשומרון, והחיילים מגדוד נצח יהודה, כבשו את ג'נין, וביום שישי או שביעי של חנוכה, נכנסו לתוך המסגד הגדול שם, שהמסגד הזה משרת את הערבים למחסן של אמצעי לחימה, ושאר הכנות ללחום נגד היהודים. ולקחו את הרמקול אשר בדרך כלל הערבים שם מכריזים בו את ההסתה שלהם נגד היהודים, והכריזו בקול רעש גדול, **שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד**, וכן ה' הוא האלהים, ה' הוא האלהים.

כרוז זה נתפרסם בכל העולם. ועיקר הפרסום היה בעקבות ההנהגה התמוהה של ראשי הצבא נגד הכרוז הזה.

ראשי הצבא הסירו את החיילים שהיו אחראים על הכרוז מן הגדוד, ועשו להם משפט, בטענה שזה לא רוח צה"ל להכריז שמע ישראל בתוך מסגד של האויב.

הרבה חיילים תקפו את הנהגת ראשי הצבא, ונתנו גבוי ללוחמים על הקריאה של שמע ישראל בתוך המסגד, וכן הח"כ איתמר בן גביר, וממשיך כל הזמן לתת גיבוי מלא לחיילים שהכריזו שמע ישראל.

אולם יש גם מן הרבנים שהצטרף לראשי הצבא, וגינה מאוד את החיילים שקראו שמע ישראל במסגד, בטענה שאסור לפגוע ברגשי דת האיסלאם, ולקרוא שמע ישראל בתוך המסגד.

סיבת המלחמה

מתוך הסיפור הזה נתגלה ההבדל העצום בסיבת המלחמה: יש מלחמה נגד אויב שהורג יהודים, וזה בעיקר מצד הלכות פיקוח נפש, כדי להציל יהודים.

ויש מלחמה מצד כיבוש ארץ ישראל, לקיים את הברית והשבועה שנשבע הקב"ה לאבותינו לתת לנו את הארץ, ובזה מתגלה שעם ישראל הוא העם הנבחר, ויש לנו את הזכות והחיוב לכבוש מן הגוים את ארץ ישראל. ואנו לא לסטים, אלא בגלל שהקב"ה ברא את העולם ובחר בעם ישראל, וכמו שמבואר ברש"י המפורסם בתחילת התורה.

הסיבה הראשונה שהיא בוודאי גם מצווה ומחייב, ונקרא מלחמת מצוה, וכמבואר ברמב"ם (הלכות מלכים פ"ה).

אולם סיבה זו לבד אינו מכריז באופן ברור שהקב"ה בחר בעם ישראל, מכיוון שגם גוי שהותקף מן האויבים לוחם נגדם להציל את העם שלו. **אולם** הסיבה השנייה מצד

קריאת שמע בתוך מסגד, אחרי כיבוש חלק של ארץ ישראל, הוא ביטוי של שמחה על הניצחון. ומה שזה מפריע לגוי, זה גופא חלק של הניצחון לדכא את האויב. אולם מי שאינו חושב על מצוות כיבוש, אלא כל המטרה של המלחמה זה רק ענין של הצלה, הוא עושה חשבון בקריאת שמע בתוך מסגד אם זה מפריע לאויב, ודן אם יש בזה הוספת הצלה לעם ישראל או אולי בהיפוך, ומפריע לו שמישהו מכריז שמע ישראל בתוך מסגד.

עד כאן ההקדמה.

הקשר בין מצוות תכלת וקריאת שמע, למצוות מלחמה

כעת נביא את הקשר בין מצוות תכלת וקריאת שמע, למצוות מלחמה וכיבוש ארץ ישראל.

במדבר (כג, מד): הֲזֶן עִם כְּלָבִיא יָקוּם וְכָאֲרִי יִתְנַשֵּׂא לֹא יִשְׁכַּב עַד יֵאכַל טַרְף וְדָם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה.

תרגום אונקלוס (סג): הָא עֲמָא פְּלִיתָא שְׂרִי, וְכָאֲרִיא יִתְנַשֵּׁל, לֹא יִשְׂרִי בְּאַרְעִיהָ עַד דִּיקְטוּל קְטוּל, וְנִכְסִי עֲמִמָּא יֵירֵת. [מדובר בכיבוש ארץ ישראל].

ופי רש"י (סג): הֲזֶן עִם כְּלָבִיא יָקוּם וגו' - כשהן עומדים משנתם שחרית, הן מתגברין כלביא וכארי לחטוף את המצות, ללבוש טלית לקרוא את שמע ולהניח תפילין: **לא ישכב** - בלילה על מטתו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו. כיצד, קורא את שמע על מטתו ומפקיד רוחו ביד המקום, בא מחנה וגייס להזיקם, הקדוש ברוך הוא שומרם ונלחם מלחמותם ומפילם חללים. דבר אחר: הֲזֶן עִם כְּלָבִיא יָקוּם וגו'. כתרגומו: **ודם חללים ישתה** - נתנבא שאין משה מת עד שיפיל מלכי מדין חללים ויהרג הוא עמהם, שנאמר ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב על חלליהם (יהושע יג, כג).

הפסוק כאן מתפרש בשני אנפין, אחד שעם ישראל קם לכבוש ארץ ישראל וללחום נגד האויבים ומנצח אותם. **שנית**, כל יהודי בבוקר קם לובש טלית וקורא קריאת שמע ומניח תפילין, וכן קורא קריאת שמע בערב.

המקור של רש"י הוא מן המדרש רבה ותנחומא כאן (גשיי"ט) ובמדרש ילמדינו (שזה ג"כ נוסף תנחומא), וז"ל מדרש ילמדינו (מאן ילקוט תלמוד טורח - פרשת נלק): הֲזֶן עִם כְּלָבִיא יָקוּם. אין אומה בעולם כיוצא בהם. עמדו משינתן שחרית מיד חטופין במצות, בתפילין ובציצית ובק"ש וממליכין להב"ה^[**].

וכן יש מקור בגמרא ברכות (דף יב ע"ג): אמר רבי אבהו בן זוטרתאי אמר רבי יהודה בר זבידא: בקשו לקבוע פרשת

כיבוש ארץ ישראל, מכריז באופן ברור שעם ישראל הוא העם הנבחר, ומחויב בשמירת התורה שקיבלנו בהר סיני.

ראשי הצבא כעת, אינם חושבים כלל על סיבת מלחמה בגלל כיבוש ארץ ישראל, אלא רק בשביל הצלת עם ישראל. וזה הם מוכנים להסביר גם לאומות העולם, אבל מצוות כיבוש ארץ ישראל לא מוכנים להסביר לאומות העולם, כי הם בעצמם אינם רוצים להיות העם הנבחר שמשועבד להקב"ה בכל חלקי התורה.

קיום הנהוג, או קיום כל התורה

ויש קו מקביל בתוך שומרי תורה ומצוות, בין אלו שאצלם התורה היא רק המשך מה שנהגו [ואילו מצוות שנתאפשר קיומם בדור הזה דוחים להתגלות המשיח באופן נסי, ואין לנו עסק בזה]. ויש שמוכנים לקיים כל חלקי התורה [גם מה שנתאפשר בדור הזה].

ובנוגע לעניננו, זה מתפרש בעיקר בשני מצוות.

גילוי התכלת

מצוה אחת היא גילוי התכלת [והוא ארגמון קהה קוצים, ולא הדיונון של האדמו"ר מראדזין, כי זה אינו צבע של חלון], שמי שכל התורה מצטמצם אצלו במה שהיה מורגל מקדמת דנא, לא הולך עם תכלת. ואילו מי שיודע שחייב שמירת התורה הוא בכל חלקי התורה, הוא הולך עם תכלת שנתגלה בדור הזה.

ובס"ד נביא להלן מחז"ל, שעיקר קריאת שמע הוא כשלוש תכלת, זה עיקר קבלת מלכות שמים, ובלי תכלת [כשה אפשר] חסר בקבלת עול מלכות שמים.

מצוות כיבוש ארץ ישראל

וכן במצוות כיבוש ארץ ישראל, מי שמצטמצם רק בחלקי התורה שהיה מורגל, אינו מוכן לתת ערך למלחמה, אלא רק לחלקי מלחמה שנוגע בהצלת נפשות^[*]. אולם אינו נותן ערך לכיבוש מלחמה, כי לפי דעתו זה ניתן רק למלך המשיח. ואם חושב שע"י נתינת קצת חלקי הארץ יבוא שלום, הוא גם מוכן לתת את זה לערבים. [למעשה הדבר נתגלה כטעות חמורה ביותר, וכל מסירת חלקי א"י לגוים הביא צרות צרורות].

אולם מי שיודע שעצם החיוב לכבוש מחייב שלא לוותר על שום חלק בארץ ישראל, וצריך לקיים כל חלקי התורה כולל כיבוש ארץ ישראל, וכל מלחמה כרוך גם בנפילה משני צדדים - הוא נותן ערך גדול לכל חלק של כיבוש, ואינו מוכן לוותר על שטח מארץ ישראל, ולא בודק רק חשבונות של פיקוח נפש.

[**] כאן הוא כפי הסדר הנכון: תפילין ציצית קריאת שמע. וברש"י בחומש הסדר הוא ציצית קריאת שמע תפילין. כנראה שיש כאן ט"ס וצ"ל ברש"י בחומש כמו שכתוב במדרש. והאריכו בזה כמה אחרונים, ואכמ"ל.

[*] אף מי שאינו הולך לצבא בגלל סכנות רוחניות שיש שם, או בגלל שעוסק בתורה וזה חלק של השמירה, עכ"פ נותן ערך למי שכן הלך ולחם, ומכיר לו תודה על פעולותיו, כי ענין של פיקוח נפש היה נהוג בכל הדורות באיזה צורה שהיא. [אף שיש שגם זה לא מוכנים].

ובן הוא מתחבר עם השכינה, כמ"ש (סג): רשב"י אומר: כל הזריז במצוה זו - זוכה ומקבל פני שכינה, כתיב הכא: וראיתם אותו, וכתוב התם: את ה' אהיך תירא ואותו תעבוד.

וביאור המהרש"א (מדושי אגדות סג): מאן דתני וראיתם אותו וגו' ראייה מביא לידי זכירה כו'. נראה דמשמע ליה אותו לשון יחיד דקאי אחוט יחידי של תכלת דכתיב לעיל מיניה הכנף פתיל תכלת וגו', וע"פ מ"ש לקמן שתכלת דומה לים כו' עד כסא הכבוד שהכוונה בו שתעשה המצות לשם שמים, וזה שאמר בראיית צבע התכלת תהיה זכרון מן הדומה עד כסא כבוד ושתהיה עשייתך לשם שמים, ורשב"י נמי דדריש מהאי קרא כל הזריז כו' נמי מדכתיב אותו בלשון יחיד אחוט של תכלת קאי למדרש מניה ג"ש דע"י אותו שהוא חוט של תכלת מן הדומה לדומה כדלקמן יבא עד כסא כבוד לקבל פני שכינה דהיינו אותו תעבוד וכו' תדבק וגו' וק"ל.

גם במלחמה צריך לקרוא קריאת שמע, וכמו שאמרו חז"ל, ע"י רש"י (דברים כ, א): שמע ישראל - אפילו אין בכם זכות אלא קריאת שמע בלבד, כדאי אתם שיושיע אתכם.

רמב"ם (הלכות מלכים א, טו): מאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, וכל המתחיל לחשוב ולהרהר במלחמה ומבהיל עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, ולא עוד אלא שכל דמי ישראל תלויין בצוארו, ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה כמי ששפך דמי הכל, שנאמר ולא ימס את לבב אחיו כלבבו, והרי מפורש בקבלה ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם, וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן כי מלחמות ה' אדוני נלחם ורעה לא תמצא בך וגו' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אהיך.

הדמיון בין חייל שקורא קריאת שמע במסגד, לבין מי שקורא קריאת שמע כשלושב תכלת

חיילים שמכריזים ברמקול שמע ישראל כשמנצחים, הם מכריזים בזה שהמלחמה הוא למען כבוד שמים ולמען כיבוש ארץ ישראל, ולא רק כדי להציל עם ישראל. ואף שזה חשוב מצד עצמו, אבל זה לא אותו דרגא של למען כיבוש ארץ ישראל.

הצלת נפשות שייך גם אצל גוים שעושים מלחמה, שרוצה להציל את עמו מעם אחר שלוחם נגדו, אבל כיבוש

בלק בקריאת שמע, ומפני מה לא קבעוה - משום טורח צבור. מאי טעמא? אילימא משום דכתיב בה: א מציאם ממצרים - לימא פרשת רבית ופרשת משקלות דכתיב בהן יציאת מצרים! - אלא אמר רבי יוסי בר אבין: משום דכתיב בה האי קרא: (כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו). [ע"י במהרש"א (נסמן נמסורת ס"ט) שמתקן הגרסא בגמרא ע"פ התנחומא לפסוק זה: הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא לא ישכב עד יאכל טרף ודם חללים ישתה].

וז"ל המהרש"א (מדושי אגדות סג): משום דכתיב ביה האי קרא כרע שכב. היינו ק"ש של ערבית דכתיב ביה ובשכבך וכפירש"י וכלביא מי יקימנו היינו ק"ש של שחרית דכתיב ביה ובקומך דהיינו וכלביא מי יקימנו דודאי אין מי שמקימו אלא הוא קם מאליו בזריזות, כך יש לאדם לעמוד מאליו בזריזות בזמן קריאת שמע של שחרית שלא יעבור זמנו. ושוב מצאתי בתנחומא דמייתי קרא דלעיל מיניה הן עם כלביא יקום וגו' לא ישכב עד יאכל טרף וגו' והוא נכון טפי בדרש זה לענין ק"ש של שחרית וערבית וק"ל.

וא"כ מפורש כאן שהפסוק כלביא יקום... לא ישכב עד יאכל... שמתפרש בדרך דרש על הפסוק ובשכבך ובקומך שנאמר לענין קריאת שמע של שחרית וערבית.

ובן הוזכר ברש"י בחומש ובתנחומא, גם ציצית, שזה קשור עם קריאת שמע, שמצוות קייש מתחיל כשיכיר בין תכלת ללבן. כמ"ש במנחות (דף מג ע"ג): וראיתם אותו וזכרתם - ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת התלויה בו, ואיזו זו? זו קריאת שמע, דתנן: מאימתי קורין את שמע בשחרית? משיכיר בין תכלת ללבן. ופירש רש"י: זו קריאת שמע - דכשתכיר (מנין) [גוונין] של ציצית קרא את ק"ש.

וא"כ מבואר כאן שעיקר חיוב קריאת שמע כשלושב ציצית עם תכלת, ומכיר את צבע התכלת.

ואף שחיוב קריאת שמע הוא גם כשאין לו תכלת, אבל עיקר החיוב הוא כשלושב טלית עם תכלת ורואה את התכלת.

ולומדים מזה שיש הבדל עצום בין מי שקורא שמע כשיש לו תכלת למי שקורא שמע כשאין לו תכלת.

וביאור הענין הוא, שתכלת מביא לקיים את כל מצוות התורה, כמו שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה'.

כמ"ש במנחות (דף מג ע"ג): תניא אידך: וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' - כיון שנתחייב אדם במצוה זו נתחייב בכל מצות כולן; ור"ש היא, דאמר: מצות עשה שהזמן גרמא היא. תניא אידך: וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' - שקולה מצוה זו כנגד כל המצות כולן. ותניא אידך: וראיתם אותו וזכרתם... ועשיתם - ראה מביאה לידי זכירה, זכירה מביאה לידי עשיה.

היה עושה דבר זה. אבל כשקורא בשעת המלחמה ובנצחון המלחמה, זה מגלה שכל המלחמה עושה למען גילוי יחוד ה' בעולם, והקב"ה הוא אלהי ישראל, ונתן לנו את ארץ ישראל. ואם מפרסם זה גם לגוים, מקיים מה שכתב רש"י בריש התורה שזה עיקר מטרת ספר בראשית.

ולבישת תכלת הוא מעלה בדרגא גבוהה בקיום מצוות קריאת שמע, שהוא קבלת עול מלכות שמים, שכולל קבלת עול כל חלקי התורה, גם מה שלא היו מורגלים, ורק בגלל שכך ציווה הקב"ה ולא מצד שמורגלים מקדמת דנא. ואילו מי שאינו לובש תכלת וקורא קריאת שמע בלי תכלת, הוא מקבל עליו עול מלכות שמים רק על חלקי התורה שהיה נהוג מקדמת דנא, ולא מה שנתחדש אפשרות קיומו, וזה חסרון גדול בקבלת עול מלכות שמים. וזה רמוז במה שאמרו חז"ל (בבבא מציעא דף ט"ז ע"ג) **מאימתי קורין את שמע בשחרית? משיכיר בין תכלת ללבן**, היינו אתה צריך להכיר את התכלת בבגדך, ואז לקבל עול מלכות שמים בשלימות.

סיכום

כוונת הפסוק הן עם כלביא יקום, מתפרש בשני אופנים:

אחד, לקום וללחום נגד האויב, ועיקר הכוונה לכבוש את כל ארץ ישראל, ולגמור את האויבים שרוצים להכחיש שהקב"ה בחר בעם ישראל.

שנית, לקום בבוקר וללבוש טלית עם תכלת ולקרוא קריאת שמע ועי"ז לקבל עול מלכות שמים על כללות התורה, כולל גם מצוות שלא היו מורגלים בהם.

ארץ ישראל הוא בגלל קיום עם ישראל וברית הקב"ה עם האבות שבחר בעם ישראל, ועי' רש"י בריש התורה שכיבוש ארץ ישראל מכריז שהקב"ה ברא את העולם והוא בחר בעם ישראל^[*].

ומי שחושב שכל המלחמה הוא רק למען הצלת עם ישראל, הוא לא מבין שיש כאן מלחמת דת למען יחוד ה' שבחר בעם ישראל. אבל מי שהמלחמה הוא גם למען כיבוש ארץ ישראל, הוא מבין שיש כאן מלחמת דת, וכשיש לו ניצחון הוא מכריז קבל עם ועדה וגם קבל האויב שרוצה לבטל יחודו ובחירתו של עם ישראל, ומכריז שהקב"ה הוא אלהינו, אלהי ישראל, שבחר בנו מכל העמים ונתן לנו את ארץ ישראל, ואנחנו לא לסטים, אלא אנחנו עם ה' שנתן לנו את ארץ ישראל, וזה מתבטא בהכרות שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד בכל מקום האפשרי. ואנו צריכים לקיים כל התורה, כולל כיבוש ארץ ישראל, גם לפני ביאת המשיח, כיון שכך כתוב בתורה, כמבואר בריש דברים, עי' רמב"ן (ספר המנוחות הוספה למנוחות עשה, ד').

ולפי"ז חייל לא מספיק שקורא קריאת שמע בבוקר ובערב כרגיל, כי זה יכול להתפרש שמה שקורא ק"ש, זה בתור כל יהודי, ולא קשור למלחמה. ומה שלוחם, זה לא קשור לבחירת עם ישראל, אלא להציל עמו כמו שגם גוי

[*] וז"ל: אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא הָיָה צְרִיף לְהִתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֲלֵא מִ"הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם", (שמות י"ג), שְׁהִיא מְצוּנָה רִאשׁוֹנָה שְׁנִצְטוּוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל, וּמֵה טַעַם פָּתַח בְּבְרָאשִׁית? מִשּׁוּם "כַּח מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ, לְתַת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם" (מסילס ק"א). שְׁאֵם יֵאמְרוּ אַמּוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל: לִסְטִים אַתֶּם, שְׁכַבְשֶׁתֶם אַרְצוֹת שְׁבַעָה גּוֹיִם! הֵם אוֹמְרִים לָהֶם: כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִיא, הוּא בְּרָאָהּ, וְנִתְּנָה לְאַשֶׁר יִשְׂרָאֵל בְּעֵינָיו; בְּרִצּוֹנוֹ נִתְּנָה לָהֶם, וּבְרִצּוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ.

נכתב בעזרה"ת ע"י מוריניו הרב שליט"א

נכתב בימי החנוכה, ונגמר עש"ק עשרה בטבת תשפ"ד

ניתן להשיג את הגליונות גם באתר 'בריתי יצחק'
וכן בדואר אלקטרוני TALMIDIM2@GMAIL.COM